

Gustav Strniša:

O Svečnici.

Sneženi mož je pipo zgubil,
sam žalosten na tleh leži;
prestrašil se je toplih žarkov
in juga, ki ga raztopi.

Za možem bo jokala njiva,
pognala v rosi prvi cvet,
trobentica zapela živa:
»Tiri, tira, že preč je led!«

Meglíce bodo zaplesale,
nad travnikom zarajale
in solčne žarke pozdravljale,
pod nebom se sprehajale.

Na jasi bo zapela ptička,
prijazno zrla v solčni dan,
Boga slavila bo sinička,
da zimski mraz je zdaj pregnan

Utva:

Legendica.

»Kam pa vodi zlata cesta,
ki se preko neba pne,
v kakšna nepoznana mesta
se po tisti cesti gre?«

— »Tista cesta, dete moje,
vodi v mesto Betlehem;
a kako, da je vsa zlata,
ti legendico povem.

Tisti čas, ko v revnem hlevcu
se rodil je božji Sin,
šli so k njemu trije kralji
iz odležnih pokrajin.

S sabo nesli so darove,
da bi mu prinesli srečo.
Pa so nesli še cekinov,
polno, polno vrečo.

Toda Bog takó je hotel:
Vreča se je razvozlala,
a vsebina se iz nje
osa čez cestó iztrkljala.

Vsak cekinček — zlata zvezda —
zdaj na nebu se blesti
in oznanja: Trije kralji
tukaj k Jezuščku so šli.

Češki spisal J a r. F r. U r b a n, poslovenil Tine Debeljak:

Mladi Črnuta.

(Zgodba slovenskega dečka iz svetovne vojne.)

1.

Žalostno je skočil iz hišice, s trhlimi strešicami pokrite, blede, tenak, skoraj štirinajstleten fantè. Kar tako v lahkem suknjiču in vojaških hlačah, spodaj zavihanih, in brez čepice je bežal iz Dolenjega Loga proti Srednjemu Logu, kamor je bilo komaj deset minut. Še na mari mu ni bilo, da mu po obleki štrci blato s ceste, po kateri je vsak dan šlo na sto vozov in avtomobilov s težko rudo iz rova, vezočega Log z Rabljem.

Bilo je v zgodnji pomladi, v času tajanja. Z gorá so bučali hudourniki, od vsepovsod so se grmeče trgali snegovi in se kot lavine podili v dolino, kjer je pel divjo pesem narasli potok, tekoč z Mangarta.

»Kam tečeš, Martinek,« je zavpil na fanta iz vojaške pekarnе ob cesti vojak Pavletič, s katerim se je dobro poznal. Bil je sicer ribič iz Premontora, pa v vojski je postal pek. Je pač že taka navada v vojski, da zbirajo strokovnjake iz nestrokovnjakov.

Martinek je često obiskoval Pavletiča, posebno če je bil lačen. Tedaj je imel Pavletič vedno pripravljen kos kruha in mu ga je skrivoma dal. Martinek pa mu je v plačilo prinašal lonček kozjega mleka. Tako sta se sprijateljila. Posebno še, ker je Pavletič poznal Martinkovega očeta, ki je kopal svinec v rabeljskem rudniku. Vsak dan je hodil na delo mimo njegove pekarnе v bližnji rov, v čigar temnih hodnikih, osvetljenih s karbidnimi svetiljkami, so se čuli le udarci motik in kladiv, grom trgajočih se skal in cviljenje vozičkov, zvezanih v male podzemске vlake. In spet po delu se je vračal stari Črnuta mimo, na smrt izmučen, s karbidno svetiljko in potisnjenim kožnatim klobukom, s svinčenim prahom na izžetem licu, odrtih rok in z raztrgano obleko.

Črnuta je bil dober èlovek. Skrbel je brižno za svoja otroka in za staro mater. Žene ni več imel. Še pred vojno, ko je stanoval v Rablju, je zbolela. Zaposlena je bila prav tako pri pranju svinčene rude. Zato so jo tudi poslali v rudniško bolnico. Nekega dne pa je nepričakovano zahreščalo v osrčju zemlje in z groznim hruščem se je pogreznila bolnica. Tudi češki zdravnik dr. Veselý je našel z vso družino ondi grozno smrt v temnem breznu. Zastonj je bila vsaka pomoč, nikogar niso rešili. Toliko, da ta grozna vest ni pripravila Črnuto ob um. V razburjenju se je spozabil in se krvavo razsrdil na inženjera ter ga obdolžil krivde na nesreči. Ko pa se je začela vojna z Italijo, je bil Črnuta še vedno v sporu z inženjerom, zagrizenim koroškim Nemcem; smatrali so ga za nevarnega in vrhutega še Slovenca: zato so ga brez dolgega oklevanja pridelili h koroškemu polku Khevenhüllerjevemu v Celovec. V tem času so se že preselili v Log, v hišico, katero jim je podarila babica. Ko je očeta zadela vojaška dolžnost, sta živela Martinek in Jerica sama s staro babico, ki pa je bila že tako slaba, da je komaj še nakrmila in pomolzla koze. In spet je nova skrb dosegla mladega fanta, na katerem je tako ležala teža skrbi za vso rodbino. Mala njegova sestrica pa še ni razumevala, kaj je življenje...

»Martinek!« je znova zaklical Pavletič.

Deček ni slišal... Mogoče je pomladni veter, pihajoč od Mangarta v dolino, odnesel glas v nasprotni strani. Pa vojak je stopil iz pekarnе in glasneje zavpil:

»Martinek, kaj ne slišiš? Kam pa bežiš?«

Martinku ni bilo, da bi govoril. Ker je bil pa vojak njegov stari znanec, je žalostno pogledal nanj:

»Ata je pisal. Zdajle sem dobil pismo.« In Martinek je izvlekel iz spodnjega žepa rožnat list.

»Pride mogoče na dopust?« je poizvedoval Pavletič in je stopil bliže k cesti. »No, to ima ata srečo! Kaj bi dal, ko bi mogel jaz domov! Pa ne morem, pri nas je že fronta.«

Martinka je le trpko spreletel smeh in je molče dal Pavletiču pismo.

Vojak je preletel pismo, pisano z okorno, težko roko. Čelo se mu je nabralo in zasikal je od jeze. Ozrl se je pazno okrog sebe, pa se sklonil k dečku in bruhal: »Da bi vzel vrag te naše slavne zmage, ki nam puščajo same pokveke!«

V pismu je namreč sporočil stari Črnut, da je težko ranjen v nogo in da leži ob Soči. Zelo rad da bi prišel v bolnico v Logu.

»Rad bi tekel takoj do Soče, pa me ne pustite,« je razlagal Martinek. »Še zaprli bi me kot vohuna. Oh, vi ne veste, kako rad bi tekel tja! Glejte, tukaj, za to skalo... v tej-le smeri je Soča.« Martinek je pokazal z roko smer, pa jo je brez moči pustil omahnuti.

»Par korakov je samo, pa ne morem tja.« Skoraj zajokal je. »Atek, ko bi vedel, kako se mučim, kako brez moči sem...« Umolknil je. Ves se je tresel.

Pavletiču se je smilil, pa mu ni mogel pomagati. Bil je prav tako suženj, samo del stroja, ki ga nekdo zlobno navija.

»Pa kam tedaj hitiš?« je vprašal dečka, da bi ga potolažil.

»V šolo, Gospod učitelj mi napiše prošnjo in morda pride tatek v našo bolnico. Blizu nas bi bil in ne bilo bi mu tako hudo, ne njemu ne nam.«

»Poskusi. Ni slaba misel, dečko,« ga je pohvalil Pavletič. »Če bi mene kaj potreboval, več, kje sem. Zdaj pa moram nalagati kruh.« Stisnil je fantu roko in se vrnil v pekarno, pred katero je obstal avto.

Deček je tekal dalje. Ustavil se je šele pred ljudsko šolo, kamor je še nedavno hodil. Rad jo je obiskoval. Ko bi bili ostali na Koroškem, bi bil prisiljen, hoditi v nemško šolo...

Martinek premišlja... Pa nagloma skoči in je že pri vratih.

Stari sivi učitelj Slokar je poučeval v razredu par otrok. Kdor je bil le malo krepkejši in starejši, ni več hodil v šolo. Vsi so imeli tedaj polno dela, celo takega, pod katerim so se krivila, uboga telesa.

Martinek je trenutek posluhnil pri vratih učilnice, ko je prav neka deklica glasno deklamirala pesem:

Takrat se spomni, bistra Soča,
kar gorko ti srce naroča:
kar bode shranjenih voda
v oblakih tvojega neba,
kar vode v tvojih bo planinah,
kar vode v cvetnih je ravninah,
ta čas pridrvi vsa na dan,
narasti, vzkipi v tok strašan!

Trenutek samo je Martinek prisluhnil, pa se je opogumil in potrkal.

Star gospod prijaznih oči je prišel in pogladil Martinka po laseh.

»Pa saj nisi prišel v šolo, Martinek? Kaj hočeš?«

Težko je zavzdihnil deček in ni odgovoril. Le solza se mu je utrnila v očesu.

»Nekaj težkega te je doletelo, Martinek. Vse mi lepo povej!«, je pomagal starček-učitelj.

Ni bilo drugega učitelja. Ostali so odšli na vojno, bogve kam v gore. In tako je ostal sam in učil, kolikor je mogel —.

Martinek je dobro poznal dušo svojega učitelja, ki so ga vsi vaščani klicali samo za »strica Slokarja«, in mu je odprl svoje srce.

»Oče je ranjen in leži ob Soči. Želi, da bi ga privedli k nam. Bil bi rad doma,« je pripovedoval deček, in zrl starcu v oči.

»Le potolaži se, sinko! Mogoče bo še vse dobro. Samo upaj! Govoril bom z zdravnikom vojne bolnice; je Čeh in ima Slovence rad. Mogoče nam ugodit. Še danes odpošljem prošnjo.«

Učitelj je govoril vedno nežnejše. Pa deček, kot da se še ni umiril, je iztrgal iz sebe: »Če nam ne ugodit, zbežim sam tja. Ateka moram videti! Tako me skrbi...«

»Umiri se sinko!« je božajoče rekel učitelj in mu z mehko dlanjo šel čez čelo. »Vrni se domov! Da bi ti šel k Soči, ti ne dovolijo. Pomisli le, koliko naših ljudi ali pa iz Koritnice je interniranih v taborih in v kako nevarnost bi se podal. Čez Bovško planino, preden prideš do Koritnice, bi moral v zakope, ker po cesti ni varno. Italijani so le par korakov od nje. Na beg torej ne misli! Prošnjo ti napišem in lahko ti rečem, da bo ugodno rešena. — Kaj pa babica in Jerica? Pozdravi ju!«

Deček se je zahvalil, sklonil se nad starčkovo roko in jo orosil z gorko solzo hvaležnosti.

Zaprta so se vrata in Martinek se je vračal domov. Vedel je, da babica in Jerica nestrpno čakata.

Še tisti dan je učitelj Slokar odposlal prošnjo. Avtomobili, ki na večer vozijo k Soči, so vzeli s seboj tudi to prošnjo, priporočeno po zdravniku vojne bolnice v Logu.

2.

Razveselil se je stari Črnuta, ko je zvedel, da ga prepeljejo v Log. Ves dan se je tešil in čakal, da nad Sočo legne lahka modra megla, ki polagoma zagrne vso dolino. Počasi se je spuščal večer...

Končno se je stemnilo in na temnem nebu so zaplesale zvezde... In zabučal je avto z velikim rdečim križem, in takoj so se prizibala nosila. V avto so položili nekaj oseb, njih skromno prtljago in hr... rr... preleteli so most, pod katerim je besno grmela razpenjena Soča in že so bili na cesti...

Žalostno je bilo v avtu. Zdaj pa zdaj je šklepetanje zob zbudilo Črnuto iz misli, ki so mu rojile po glavi. Do malekosti je poznal to pot: vsako skalo in drevo. O, kolikokrat jo je že prehodil! Ko so trenutek počasneje vozili, se je spomnil, da je nedaleč Golobarska planina s krasnim razgledom po široki dolini, kjer se vije krvava, v nečloveški strasti razjarjena Soča. Avto je krepkeje odskočil in Črnuto je zbolelo v nogi, da mu je gorek pot stopil na čelo. Bolest ga je opozorila, da se mu je tam na Golobarski planini zaril v nogo konec granate.

In pred oči mu je stopil trenutek, ko je začul povelje »Vorwärts!« in so se vojaki kot mravljinici usuli iz podzemskih rovov... Noč se je spremenila v dan. Rakete so žarele, žarometi osvetljevali zemljo, da bi mogel zbirati na nji gube... V prasketanje strojnih pušk, v žvižganje krogel se je mešalo grmenje razbijajočih granat. Smrt je plesala vriskajoč naokoli, smeje se... in zemlja je požrešno pila studence krvi. V tistem hipu, po oglušujočem razpoku, so mu zaplesali pred očmi ognjeni kolobarji, sklonil se je, zamahnil in padel na zemljo... Tema mu je padla čez čute.

Avto poskakuje po cesti, v katero se vsak dan zarije par granat.

Tresljaji dražijo rano...

»Naj boli, naj boli — saj bo ponehalo,« se je tešil Črnuta. »Domov grem, otroka in mater bom videl! Kaj neki počno? Se me spominjajo? Me pričakujejo?«

Žalostno se je zagledal v temo. Avto je že pretekel razstreljeno Koritnico in zavozil na odprto plan. Šofer je ugasnil luči. Tekó po bovški kotlini. Italijanski reflektorji neprestano mečejo svetlobo v pokrajino. Tu intam udari strel. Avto pa teče... Privozijo na najnevarnejše mesto.

Le brž odtod!

V tem pa svetel žar reflektorja doseže cesto in osveti bučeci avto. V trenutku začne nekaj riti po zraku, da se lasje ježijo od groze. Ta hip

— bac! Prešeren strel strese zrak. Nad cesto, nedaleč od avta, se razpoči granata. A že po zraku tuli druga. Ranjenci si ne upajo dihati. Pozabljuje na boli... Čutijo le strah, da bi morda še zdaj —. Zgrozé se od same misli. Avto v blaznem diru drvi...

Končno je stran Ravelnika potemnela za par korakov. Šofer se oddahne. Niso še varni, pa vendar vsaj malo na boljšem. Straža jih ustavi za hip, pa po geslu jih pusti dalje. Kot bi trenil zleté mimo bovške trdnjave, zavarovane sred skal, vijó se pod razstreljeno utrdbo Hermanem na Rombonu, kjer prasketajo strojne puške, in preden izide luna, avto že brni proti Logu.

Silno skakanje in pretresanje avta je ranjencem razvezalo obveze in povečalo bolest. Pa reveži ne tožijo. Veseli so, da so vsaj nekoliko oddaljeni od vražjega vrenja in da počivajo na beli bolniški postelji. Preden ozdravijo — se tolažijo — se bo končala vojna in vrnejo se naravnost domov. Tako je Črnuta pozabil na trpljenje, ki ga je palilo in trgalo. Čutil je le čar doma, bližino svojih otrok in gorel je le od želje, da jih čimprej poljubi in da privije k sebi dobro srce stare matere. Kako rad bi ubežal k njim, sedel za preprosto hrastovo mizo, ali pa šel pred hišo in se razgledal po gorah, ki so bile njegov svet. Tam je kot deček skakal, plezal po skalah kot divji kozel in vriskal, da so se gozdovi oglašali v odmevu... O, kako lepo je bilo tam pri mami! — Lonček mleka, skleda polente na mizi, ah, je bilo to lepo! In te pravljice: Ko bi tudi zanj rasla taka planinska roža, ki je na Triglavu ozdravila ranjenega Zlatoroga! Vse otroško življenje in poznejše se mu je preletavalo po mislih...

Utrujen je zaspal.

Krasen sen mu je padel na trepalnice. Ozdravel je že. Noga se mu je zacelila in bilo je že po vojski. Pa ni šel delat v svinčene rove. Ni se ogreval za ta podzemski svet, za svet teme in obupa. Prodal je svojo kočo in se preselil k bratu v Loče pri Beljaku. Pomaga mu pri čebelarstvu. Dela panje in oddaleč, predvsem s Češkega, prihajajo naročila nanje in na roje čebel. Dobro se jim godi in sreča se smeje nanje... Veseli se novega življenja.

(Nadaljevanje.)

Fr. Ločniškar:

Pfičice vprašujejo.

*»Kje si letos, ti prijazni dečko,
ki si lansko zimo z oken teh
nas pozdravljal in posipal zrna
neutrudno v mrazu nam po tleh?*

*Več ne čujemo veselih ozklikov,
hiša prazna, mrzla se nam zdi;
skozi okno mamico le zremo,
ki otožno v mrzli dan strmi.»*

*Ne dobé odgovora siničke,
žalostne k sosedu odlete.
V sobi žalne misli mati snuje,
za umrlim sinkom ji tekó solze.*

Lea Fatur:

Ivan Nisemplah.

(češka pravljica.)

Ne bom šival! — je rekel krojač Ivan. »Poklican sem za velika dejanja.« Šel je po svetu in se ustavil v krčmi. Tam so mu pomagale muhe pri uživanju mleka. Udaril je po njih in spoznal, da je res junak. Naglo je šel v bližnje mesto, prodal svoje krojaško orodje in si je kupil viteško obleko. Na ščit si je zapisal:

»Jaz sem Ivan Nisemplah,
končam jih šestdeset na mah.«

S strahom so gledali meščani na strašnega viteza in vse se ga je balo. Ni dobil v mestu ne mleka ne soli. Zapustil je mesto in legel lačen in

truden v travo ob cesti. Mimo se je pripeljal kralj devete dežele s svojo hčerko Rožencvet. Kraljična je zagledala vitezovo rdečo suknjo in je prosila očeta, da ustavi. Strežaj je povedal, da je rdeča reč v travi mlad strašen vitez, ki jih ubije šestdeset na mah.

»Talih vitezov potrebujemo,« je rekel kralj veselo in je vprašal Nisemplaha: »Je res, kar pravi napis na tvojem ščitu?«

»Še več jih ubijem,« se je pobahal krojač-vitez.

»Takega junaka mi je poslal sam Bog!« je rekel kralj svoji hčerki in povabil Nisemplaha kar v kočijo. V kraljevem gradu je dobil krojač-vitez lepo stanovanje in stregli so mu ter ga častili kakor veliko gospodo. Vendar je živel v strahu, ker ni vedel, kaj mu kralj zapove.

Tisti čas so bile nad kraljem velike nadloge: mesta so se puntala, po gozdovih se je pomnožila zverjad in trgala kmetom živino, v gradovih so stanovali velikani, ki so ropali potnike in trgovce. Kraljevi vitezi so bili pa v rodu in v prijateljstvu z velikani po gradovih in niso hoteli nastopati proti njim. Samo junak iz tuje dežele je mogel tu pomagati kralju.

Kmalu je poklical kralj krojača-viteza predse in mu rekel:

»Ljubi junak! Imam težavo, ki ji boš samo ti kos: po mojih gozdovih se podi huda zver. Merjasec, ki ne žre želoda, ne jé bukvic — samo z ljudmi se pita zverina; na tisoče mi jih je že požrla. Škodo dela po travnikih in na polju. Moji lovci ne morejo ukrotiti te zverine; cel regiment vojakov zbeži pred njo. Pa tebi, junak moj, bo gotovo igrača, da to zver ukrotiš.«

»Pomagaj mi Bog!« si je mislil Nisemplah in se poklonil. Vzel je ščit in meč in šel v gozd. A še ni prišel daleč, ko se je že stresla zemlja, kakor da prihaja čreda volov. In že je začul sopihanje kakor grom z neba.

Krojaček je vzdihnil: »Usmili se Bog moje grešne duše!«

Iz grmovja pridrvi merjasec — velik kakor vol. Oči ima kakor ogenj, okli kakor srpa, iz rilca pa mu pršijo pene kakor sneg pozimi.

Merjasec se zažene naravnost proti ubogemu junaku. Nisemplah se obrne in beži in beži... Za njim pa sopihanje kakor grom z neba, pod njim pa se trese zemlja... Tako priteče junak do kolibe v gozdu, skoči vanjo, a pozabi zapreti — in že je v kolibi — že je za njim — besna zver. Junak zagleda okno nad seboj, se zaleti v svojem strahu visoko v zrak pa prileti skozi okno pred odprta vrata kolibe. Hitro se domisli in zapahne vrata. Samozavesten se vrne v mesto, stopi pred kralja in mu sporoči:

»Zgodilo se je, kakor je ukazalo vaše veličanstvo! Za ušesa sem privlekel merjasca v gozdarsko kolibo. Tam je zdaj, da se pozabava veličanstvo z njim. Zapoved, da se zberejo lovci, sem že dal.«

Pa so postavili tri vrste junaških strelcev okoli kolibe. Kraljev paž je odprl vrata. Zverina je zarjula... Kralj je ustrelil prvi, za njim vsi lovci in potem so klicali: »Živel kralj! On sam nas je rešil pošasti!«

Veliko čast so pa izkazali tudi krojaču-vitezu. Kraljična mu je poslala bel robec z rdečim robom in lep pozdrav. Že je mislil, da bo užival zdaj za služeni mir. Pa je bilo komaj dva dni in že ga spet pokliče kralj in mu veli:

»Velika je tvoja moč, junačina moj! Igrača ti bo, da nas rešiš še druge nadloge: v hosti pod goro je medved, ki ne uživa ne medu ne sladkih koreninic. Samo moje ljube podložnike trga in požira za zajtrk, kosilo in večerjo. Ubij medveda! Veliko bo tvoje plačilo!«

Žalosten se pokloni Nisemplah in odide v hosto pod goro. Nedolgo, pa že sliši renčanje kakor od črede medvedov. Pred njim se postavi stric Miško, velik kakor grad, si oblizuje tace in jih moli proti Nisemplahu. Ta smukne na visoko smreko in pozabi v svojem strahu, da je medved plezavec. Miško spleza za njim in že je na tem, da zgrabi s taco nogo ubogega junačka. Ta pa pokliče Boga na pomoč in skoči s smreke na bližnji hrast. Miško za njim. Pa kar je držalo šibkega Nisemplaha, ni moglo držati težkega strica. Veja zapoka in Miško pade in zlomi vse pod seboj. Zaplete se v polomljene veje, da ne more iz njih. Nisemplah si hitro pomaga. Raztrga kraljičin robec in zaveže s prvo polovico medvedove zadnje šape, z drugo pa prednje in obesi Miška na hrast. Samozavestno se vrne h kralju.

Spet je kralj ustrelil medveda. Po vsej deželi so obhajali veselice. Nisemplah se je sprehajal štirinajst dni po kraljevih vrtovih in se pogovarjal s kraljično. Tačas pa so prihajala kralju dan za dnem poročila o uporih in umorih. Kralj je postajal dan za dnem bolj žalosten. Poklical je Nisemplaha predse in mu rekel:

»Preljubi Nisemplah! Moje najbogatejše mesto se je podalo upornikom. Moj edini up si ti! Vojska je pripravljena. Stopi ji na čelo in ne pozabi: če zgubim to mesto, je zgubljeno vse.«

»Po meni je!« je vzdihnil sam pri sebi Nisemplah. »Kako naj vodim vojsko, ko še meča ne znam držati? In toliko vojsko? Ko bi bil sam, bi mi pomogla dobra sreča...«

Glasno je rekel kralju: »Kralj moj! Sam naj izvršim delo in sam naj dobim plačilo!«

Osupel je pogledal kralj nanj — strmeli so dvorjani: »Sam nad upornike?«

Nisemplah se je udaril po prsih: »Šestdeset jih ubijem na mah!«

Kralj ga je objel: »Sin moj preljubi! Dajte mu srebrn oklep, najboljšega konja, najdaljše kopje.«

Nisemplah se je branil: »Ni treba ne oklepa ne konja — meni zadostuje moj meč.«

Kaj bo vitez brez konja? Pripeljali so Nisemplahu živega vranca, ki je prhal in se vzpenjal, da je šel kar mraz po ubogem krojačku, saj ni bil še nikdar na konju. Toda posadili so ga nanj in mu dali vajeti v roke in nadedli so mu ostroge na noge. Nisemplah se je domislil: »Zvežite mi noge pod konjskim trebuhom!«

Konjarji obstanejo, kralj se začudi, vendar zapove: »Storite vse, kar vitez želi.«

Zvežejo Nisemplahu noge in oddahne se: vsaj s konja ne bom padel!

»Srečno! Z Bogom, nada naša!« zakliče kralj, vpijejo dvorjani, solzi se kraljična. Hlevar izpusti konja in konj v polagan hop. Odskakovanje od sedla pa ne dé dobro Nisemplahu. Meni, da bo ustavil konja, še mu prigovarja in ga pritiska z nogami — konj pa v dir in vedno huje, vedno huje proti sovražnemu mestu... Ob cesti stoji leseno znamenje. Nisemplah se ga oprime, ker je bil pozabil, da je privezan na konja. Znamenje se pri tleh odlomi, dolgi močni kol ostane Nisemplahu v rokah, konj pa drvi divje naprej... Že je mesto jezdecu v očeh —

Le-tam se je že razširil glas o strašnem junaku, ki pobija divje zveri, kakor bi bile krotke ovce. Vse mesto zatrepeta, starejšine se ogrnejo s plašči žalovanja in si potresejo pepela na glavo, žene pa čakajo bose, da pride najbolj strašni vseh junakov v nepokorno mesto.

Že so zagledali oblak prahu — iz njega je zdirjal kakor blisk jezdec... Starejšina zavpije: »To je on... S svojim strašnim orožjem nas bo vse uničil! Noge ima zvezane — to je znamenje, da ne bo razjahal, dokler nas ne ugonobi! Usmili se nas, o Bog!«

Vsi padejo pred mestnimi vrati na kolena. Vihrajoči Nisemplah se pa ne briga za klečeče — njemu je mar samo za vrata. Če se tu ne bo rešil konja, potem ga zanese v gotovo smrt. Vrže kol od sebe in se oprime z obema rokama oboka vrat.

Ljudje zaprosijo: »O velikodušni! Prizanesel si nam — prizanesi še tudi našim vratom!«

Nisemplah pa ne more ustaviti konja. Ta drvi ž njim po celem mestu in se ustavi šele v slepi uličici. S strahom pričakuje Nisemplah starejšine in ljudstvo, ki hiti za njim. Opogumi se šele, ko sliši njih prošnje:

»Milost! Milost, plemeniti vitez! Hočemo se pokoriti.«

Nisemplah se opogumi in zavpije: »Milijon tolarjev in prve meščane za talce!«

Tako se vrne na dvor. Kralj ga objame, kraljična se mu ponudi za nevesto, dvorjani in dežela pa ga slavi kot rešitelja vsega kraljestva. Krojaček-vitez postane prvi za kraljem.

Še so pa bivali po trdnih gradovih velikani, še so plenili in morili trgovce in kmete. Kralj je spet poklical Nisemplaha in mu rekel:

»Vitez moj dragi! Še samo ena naloga te čaka, potem zahtevaj od mene karkoli. Ukroti mi še velikane!«

»Zadnja je ta, res,« si misli žalostno krojaček, »saj vem, da to pot ne odnesem glave. Velikanov ne zmorem, če pa kralju povem resnico o svojih junaštvih — me obesijo.«

Potrj gre iz mesta. V tesni ulici mu zadiši po kvargljih. Kupi si jih za popotnico. V jarku pa najde vrabca, ki se je zapletel v motvoz. Vzame ga s seboj, da si ga speče za večerjo.

Spusti se v gozd. Ne daleč. Kar zagleda velikana, ki lomasti proti njemu, velik kakor smreka. Bil je ravno dobre volje, zato ne pobije kar brž pritlikavca Nisemplaha, ampak ga vpraša prijazno:

»Kdo pa si ti, malček?«

Nisemplah pokaže ponosno napis na svojem ščitu in se postavi: »Jaz sem Ivan Nisemplah, končam jih šestdeset na mah.«

»Tako — tako!« se zakrohota velikan. »Kar šestdeset na mah! Potem se morava pa poskusiti.«

Pobere kamen-kremen in ga stisne v pesti. Zlomi se v tri kose, iskre pa švigajo izza prstov velikana kot pri kovaču na nakovalu. Nisemplah vzame iz žepa pest kvargeljev, se skloni, kakor da pobira kamen, stisne kvarglje, da mu teče sirnica izmed prstov in pokaže sirasti močnik velikanu:

»Daj — naredi ti tako!«

Velikana postane sram. Dolgo molči potem pa povabi Nisemplaha, naj prenoči pri njem, ker se bliža noč. Nisemplah gre z velikanom. Ko hodita nekaj časa po gozdu, se ustavi velikan in pravi: »Poskusiva se še enkrat. Če me spet zmagaš, bom priznal, da sem otrok v primeri s teboj.«

Velikan vrže kamen visoko v zrak. Pet minut preteče, preden spet kamen pade na tla. »Zdaj pa jaz,« reče Nisemplah, pa vrže svojega vrabca navzgor. Vrabec leti, leti zmiraj više, zmiraj više... Čakata pol ure, a vrabca še ni nazaj. Velikan ostrmi: »Kaj takega pa še ne!«

»Zaman bi čakala, prijatelj,« reče Nisemplah tako mimogrede. »Kamen sem vrgel naravnost v nebo, da se poigračkajo angelci z njim.«

Prideta v velikanov velikanski grad. Gospodar pelje svojega gosta v sprejemno dvorano in ga prosi, naj počaka samo malo, ker ima nujen opravek. Nisemplah pa kmalu zasliši, kako velikan kliče svojega brata in mu veleva:

»Pojdi in pokličí vse velikane naše dežele! Imam v dvorani človeka, ki ga sama ne zmoreva. To je tisti, ki je pokoril kralju zveri in mesta. Ko tega ubijemo, smo trajni gospodarji dežele.«

Nisemplah bega po dvorani, da uteče. Toda edina vrata so bila zapahnjena od zunaj, okna pa previsoko. »Po meni je!« pomisli.

Zvečer pride velikanov, da se je delala kar tema. Prinesli so vina in nalivali Nisemplahu. Radi bi ga bili opili, da bi ga potem laže ubili. On je pa izlival vino pod mizo in se delal pijanega in zaspanega. Nadel si je ponočno kapo in prosil, da mu odkažejo ležišče. Peljali so ga v kamro, ki ni imela oken, in so zapahnilo vrata. Ubogi Nisemplah se domisli, da bi se skrtil pod posteljo. Pa groza! Pod posteljo je bilo — mrtvo telo. Nisemplah se domisli, da so ubili človeka velikani, kakor bodo njega. Pa mrlič naj mu pride prav: položi ga v posteljo, odene ga in mu dene na glavo svojo kapo. Svojo obleko pa spravi na stol poleg postelje in se vleže pod posteljo. Kmalu prihrumel velikani in odsekajo mrliču v postelji glavo. Na to pijejo in vriskajo, dokler vsi pijani ne pospé. Tedaj gre Nisemplah previdno v dvorano in poseka vsem velikanom glave, naloži jih na velik voz in pripelje kralju. Nepopisno je bilo potem veselje na dvoru in po vsej deželi. Kralj je dal Nisemplahu svojo edino hčerko za ženo in mu zapustil kraljestvo. Modri možje so pa zapisali mladega in starega kralja junaška dela, da je prišel glas o njih še do današnjih dni.

Fr. Pengov:

Kraljiček.

Kraljiček je ena izmed stvaric, ki jim pravijo ljudje »ljube živalce božje«. Zakaj neki?

V božični noči je spal kraljiček — ki pa takrat še ni bil to — v svojem gnezdecu. Tedaj je zaslišal — popolnoma slučajno seveda — tako na pol v sanjah, glas, ki je pripovedoval, da je prišel to noč na svet Jezušček, ki leži v Betlehemu v nekem hlevu v lesenih jasliah. Takoj je skočil kraljiček iz mehke pernice, raztegnil parkrat perotki in krenil v trenutku na potovanje. Urno ko veter je frčal, našel kmalu hlevce in Dete, sédel na rob jasel, se na vso moč vljudno priklonil in zaščebetal prav brhko pesmico kot pozdrav ljubkemu Detetu. Ko je pa opazil, kako slabo je trdo slamnato ležišče v jasliah, je urno končal svojo melodijo, smuknil skozi vrata in zginil. Iz gozda je jel prinašati v majhnem kljuncu na kupce mehkega mahu in vzal iz lastnega gnezda najlepšega puha, da pripravi novorojencu udobno ležišče.

Med tem, ko je bil mali ptiček zunaj na delu, je pa prilezel izza starega tramovja debel grd pajek, spredel tenko nit in jel tkati svojo mrežo ob nji, ravno nad obrazom spečega Jezuščka. Prestrašena pomete mati Marija pajčevino proč; bala se je namreč, da bi utegnila priti tkanina otroku v oči in mu jih poškodovati. Toda pajek se za to ni zmenil; takoj je začel znova spletati svoje niti in kmalu je bila stkana nova mreža, ki je prepezala kot pajčolan otrokov obraz. To je videl kraljiček, ki je bil ravnokar prispel s kosmičem ptičjega puha in ga zabasal v jasli. Ne da bi kaj povpraševal, je priskočil, odprl na široko kljunec — in že je bil grdi pajek v njegovem želodcu. Marija je bila tega vesela; zahvalila se je malemu pomočniku in podelila v priznanje njemu in njegovi rodovini za večne čase naslov »kraljiček«.

In tega nosi ves ponosen in srečen še dandanes.

Griša:

Potnik v snegu.

*Zunaj prši in sneži, naletuje —
srečen, kdor danes pri pečki vasuje!
Kdor pa ubira stopinje po gazu,
stiska se v kožuh in stresa se v mrazu.*

*Srečen, kdor toplo ima zavetišče:
s pečko kramljá in blagruje ognjišče;
potnik pa stopa po burji brez doma,
truden zastaja in dalje spet roma ...*

*Zunaj prši in sneži, naletuje —
potniku v mietežu vedno je huje.
Težke nogé so in suho je grlo.
Streha — oj kje te oko bo uzrló?*

Fr. Pengov:

Slavček.

Iz tihe kočje je zvenela pesem, ki jo je pela Marija. Ni se utrudila prepevati, da bi laže zazibala Jezuščka v spanje. Pela mu je o angelcih in nebesih, o Bogu Očetu, o lepoti sveta in prihajajoči vigrédi. Prepevala mu je o ljubezni in trpljenju. Kot rahel don gorskih zvonov je trepetalo z njenih usten, tišji in tišji je bil napev, dokler ni Dete končno zaspalo.

Nekega dne pa so prihajali glasovi le s težavo in pretrgano iz Marijinega grla. V dolgih nočeh je bila postala vsled petja popolnoma hripava in ni se ji več posrečilo, da uspava otroka, pa naj si je še toliko prizadevala.

Tedaj se je oglasil spev iz kota, kjer so se pod slamnato streho stekale črne grede. Majhen ptiček je sedel tam gori, pa se je bil skrivaj naučil od Matere božje vseh lepih pesmic, s katerimi je zazibavala božje Detece v spanje. Zdaj je ptiček sfrfotal dol, se vsedel Mariji na ramo in jel prepevati in vriskati, to pa tako lepo in mično, da popisati ni mogoče. In Dete je urno zadremalo, kot da ga je uspavala mati. Tedaj je ptiček utihnil in položil svoj kljunček za roznate uhlje Matere božje, kakor bi ji hotel dati prav nežen in spoštljiv poljubček. Nato se je pa pripravil, da bi odletel. Marija je pa pobožala ljubo ptičko po sivosvilnatem perju in ji zašepetala: »Moj mali ptičji srček, odslej boš nosil v svojih prsih moj glas in boš znal vse moje pesmi, da poješ ljudem o veselju in trpljenju in o hrepenenju po sreči in po miru. Jek zvonov in žvenket srebra naj bosta v tvojem majhnem grlecu, vrisk in jok, žvrgolenje in drobolenje. In zdaj poleti, kamor želiš, pa prepevaj!«

Od tiste ure poje slavec s prelepim glasom Marijinim. Na večer, ko zibljejo matere otročiče v spanje, sedi v grmu in poje in vriska, se smeje in plače hkrati. Takrat se zatiskajo majhnim otrokom trudne trepalnice, veliki otroci pa dobivajo najlepše misli. Dobri ljudje pa, ki se ljubijo, se poljubljajo, ko čujejo pesem Marijinega ptička. In potoček šumlja rahleje, druge ptice in divjačina prisluškujejo v noč; dà, celo drevje si ne drzne tedaj šepetati. Vse, vse zaziblje slavčeva pesem v spanje in sen. Celó umirajočemu se zazdi slovo laže, ako ga spremi v smrtni sèn slavčev jok.

Maksimov:

Zimska.

*Oblaki po nebu vihrajó,
prav kot bi preganjal jih bes;
pod temnim nebesnim svodom
snežinke prirajajo ples.*

*Zavija burja in cvili,
kot tlačila počen bi meh,
zaganja se v dimnik, ker rada
bi bila pri nas v gostéh.*

*A mi ji dajemo popra:
pod nos se ji vedno kadí,
naj puha in piha in cvili,
naj dalje po svetu noril.*

Če se mladi fantiči pulijo... One dni so se učenci malo za šalo, malo za res rvali, suvali in pulili. Bilo je to tam v Königssee na Bavarskem. Pri tem ravnanju in kavsanju je pa eden neprevidnih vročekrvnežev s peresnikom dregnul v stegno devetletnega součenca, sina nekega delavca. Kljub zdravniški pomoči je nastopilo zastrupljenje krvi in deček je moral umreti.

Ne za minljivo plačilo... Gori v Porenju (Bierbich) se je ob vožnji po Renu mali družini prevrnul čoln. Ne oče ne mati nista znala plavati; s seboj sta pa imela malega štiriletnega otročiča. Nevarnost je bila, da vsi trije utonejo. Pa je prikolesaril mimo mlad mož in opazil nevarni položaj. Ob kolesarju se je pa podil psiček. Brez obotavljanja se je kolesar zakadil v valove, psiček pa za njim. Mož je rešil, četudi s težavo, oba zakonska; psiček je pa privlekel nepoškodovanega otročiča na suho. Preden sta se rešena mož in žena prav zavedla, da bi se zahvalila, je tujec že spet skočil na kolo in s svojim psičkom odbrzel. — Kaj boste rekli k temu? Ali ne prekaša ta junak daleko vse sportne prvake, ki jih časopisje proslavlja kot Bog ve kakšne odličnjake!

Tudi šala mora biti premišljena. Neumna in lahkomišelna razigranost je povzročila meseca maja l. l., da je moral umreti dvanajstletni učenec, sin nekega gostilničarja v Monakovem. Prišlo je pa takole: Ko je hotel sestri v svojo klop, mu je nagajiv sosed podstavil okoničen svinčnik. Konica je prodrla zadnje črevo (danko). Deček je nesrečo razodel šele potem, ko je bolečina postala že neznosna. Bilo je pa prepozno; tudi operacija ga ni rešila. Umril je v strašnih mukah. — Previdnosti torej treba tudi pri šali ali igri. Kolikokrat so se pripetile nesreče, ko je kdo drugemu iz nagajivosti spodmaknil stol. Nekoč je na Dunaju nekdo svojemu tovarišu, preden se sedel, odmaknil stol, ki je pod njim stala steklenica z odbitim vratom. Mož je s tako silo sedel na to ostrino, da si je razrezal črevo. Moral je tudi umreti.

Tolažba v nesreči. Dva dijaka sta utonila v preteklih gorkih dneh: eden (četrtšolec — Ljubljana) v Logatcu, drugi (prvošolec) v Mariboru. Pri prvem je tolažljivo to, da je bil še na dan nesreče zjutraj pri sv. obhajilu; opravljal je šestnedeljsko pobožnost na čast sv. Alojziju. Drugega so pa po nesreči takole pohvalili: Bil je vzoren fantič, ministrant pri frančiškanih. Dva dneva pred smrtjo, na godovni dan sv. Alojzija, je prejel zakrament svetega Rešnjega Telesa. — Oba učenca sta bila torej brez dvoma v milosti božji. Ali bi bila ostala dobra in stanovitna, če bi ju Bog v svoji neskončni previdnosti ne bil poklical k sebi? Kdo ve?

Kdo jih je varoval? Pretresljiv prizor so opazovali delavci na polju tam poleti. Bilo je v Nemčiji. (Kralj se imenuje Gerlesreut.) Na vozu, ki je bilo vanj vpreženih par volov, so se brezskrbno peljali štirje otroci. Kar naenkrat sta se pa vola splašila. Kaj ju je zbegalo in zdražilo, ni znano. Najbrž so ju v takratni vročini obadi prenasilno pikali in jima srkali gorko kri. Šlo je z vozom čez drn in strn. Opazovalci so s strahom pričakovali: zdaj pa zdaj se bo vse skupaj prevrnilo, ali bo pa odskakujoči voz vs pometal ven. Na srečo se je voz res zasukal, a šele na mehkem travniku. Ko je bila vsebina stresena, se je voz, ki se še ni ustavil, bliskoma spet naravnal in šlo je naprej svojo pot v najhujšem diru, dokler ljudje, ki so leteli skupaj, niso zadržali besnečih živali. Štirje otroci, ki so bili v taki smrtni nevarnosti, so pa veseli in nepoškodovani tekli proti domu. Zdi se, kakor da jih je nevidna moč izločila na mehkem travniku. O, če bi ne bilo angelov varuhov, Bog ve, kaj bi se jim bilo zgodilo!

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Osel.

Osel je včasih modrejši ko njegov jezdec.

Tudi osel nekaj ve.

Tudi osel gre le enkrat na led.

Osel se le enkrat pobije.

Zadovoljen osel dolgo živi.

Osel se nikomur ne ogne.

Imenitni osli imajo zlate odeje.

Kruljev osel pride laže v hlev ko vročekrven konj.

Tudi osel vpraša: Zakaj me biješ?

Osel, z zlatom obložen, vse premore.

Dobro obložen osel varno hodi.

Voljnemu oslu vse dolaga.

Leni osli radi težko nosijo.

Osel ne zna zajcev loviti, pes pa ne vreč nositi.

Osel zato preslabo poje, ker previsoko začne.

Z oslom se le osel prička.

Osel je le oslu všeč.

Ni vsakdo osel, ki vreče nosi.

Osla razumejo v vseh jezikih.

Osel ima povsod žlahto.

Večji osel — večja sreča!

(Konec.)

Drobiz.

Slučajno nastale iznajdbe.

Človeški razum je iznašel velike reči. Vendar pa bi mu bilo ostalo mnogo prikritega, če bi mu ne bila prišla na pomoč tista velika sila, ki jo imenujemo slučaj. Zelo mnogo iznajdb je nastalo prav slučajno. Tako je mogoče razumeti, da so iznašli marsikaj ljudje, ki niso imeli nobenega strokovnega znanja.

Naši šivalni stroji so plod sanj. Njih izumitelj je spal. V sanjah je videl nekega vojaka na konju, ki je s sulico planil proti njemu. Imel je zastavico, ki je bila vtaknjena v uho na konici kopja. Ko se je speči prebudil, je bila uganka rešena: uho spada na konic

šivanke, ne pa na nasprotni konec. In tako je bil iznajden moderni šivalni stroj.

Slučajno je bila iznajdena tudi litografija. Nekega dne je iznajditelj zbrusil kamen, da bi ga mogel jedkati (= gotove kisline razjedo kamen, kovine i. dr.). V tem ga je zmotila njegova mati, ki ga je prosila, naj hitro zapiše perilo za perico, ki čaka. Papirja baš ni bilo pri roki, pa je mož napisal kar na kamen. Par dni pozneje je hotel pisavo odstraniti. Pri tem je prišel na misel, da bi šlo hitreje, če bi pisavo odjedkal s kislino. Na veliko začudenje je pa pri tem odkril, da je pisava ostala. To ga je privedlo na to, da se je začel s tem pojavom obširneje baviti in na ta način je iznašel litografijo.

Daljnogled so iznašli — otroci, in sicer otroci nekega holandskega brusača očal. Pri igranju so sestavljali brušena stekla in kukali skozi. To je njih očeta privedlo do tega, da se je pričel pobliže baviti s tem in končno iznašel daljnogled.

Neki norimberški brusač stekla je imel opravka s kislinami. Pri njegovem delu mu je padla kapljica kisline na očali. Na ta način je spoznal metodo izjedkanja stekla.

Cilinder za petrolejske svetiljke so iznašli takole: Neki otrok se je igral s steklenico, ki je imela odbito dno. Starejši brat tega otroka, neki švicarski mehanik, je poleg njega eksperimentiral s petrolejsko svetiljko. Slučajno je nataknil to steklenico na svetiljko in tako iznašel cilinder.

Sloviti Nobel je prav slučajno prišel do izvora svojemu ogromnemu bogastvu. Bil je zaposlen v nitroglicerinski tovarni svojega očeta. Več let se je trudil, da bi to tekočino združil s kakšnim trdnim telesom in na ta način zmanjšal nevarnost proizvodnje in transporta nitroglicerina. Pri tem delu je nekega dne opazil, da kaplja iz nekega soda glicerina na pesek kremenca. Nastala je trdna masa. Ta trdna masa je imela ravnotako veliko eksplozivno moč ka-

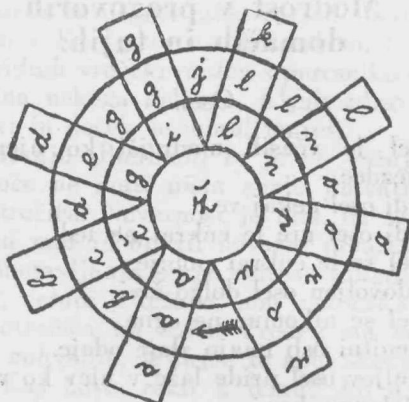
kor nitroglicerina. Bilo pa jo je lahko proizvajati in prevažati. Tako je iznašel dinamit.

Saharin so iznašli takole: Kemik Fahlberg je nekega večera po delu v kemičnem laboratoriju postal pozoren na sladki okus kruha, ki ga je jedel pri večerji. Kmalu je ugotovil, da izvira ta sladkost od rok, čeprav jih je po delu v laboratoriju temeljito umil. To ga je tako zanimalo, da se je takoj odpravil v laboratorij in preiskal vse steklenice. Neka steklenica je imela nenavadno sladko vsebino. Preiskal jo je in odkril saharin. Na tem polju je Fahlberg delal dalje in po enem letu je postala njegova iznajdba že predmet praktične vrednosti.

Brzjavavi. Kakor so pri nas s kresovi naznanjali prihod Turkov, tako so se posluževali istega sredstva tudi že stari Grki. Vest o padcu Troje je prišla v eni noči preko otokov na Grško. V Afriki pa poročila kar bobnajo. Tako so med vojno tekom enega tedna z bobenskimi znaki skozi vso Afriko brzjavili, da se je potopila velika ladja. Bila je to »Lusitania«.

3. Zvezda.

(Priobčil J. B., št. V. g.)

V krogu v smeri, kamor kaže puščica, se bere pregovor. V ravno isti smeri so v rogljih zvezde sledeče besede, ki se končujejo vse z eno in isto črko v sredi:

1. Reka na Goriškem.
2. Žensko krstno ime.
3. Gozdna žival.
4. Mizarsko orodje.
5. Del telesa.
6. Krojaško orodje.
7. Poljski pridelek.
8. Perutnina.

Med roglje zvezde pridejo soglasniki (b, j, b, d, l, d, l).

Rešilci in imena rešilcev — ki se sprejemajo le tekom 10 dni po izidu lista in se objavljajo le imena onih rešilcev, ki bodo rešili vse zagonetke — v prihodnji številki. — Kdor je izžreban, naj javi na upravništvo Vrta (v Ljubljani, Sv. Petra c. 80) — ne na uredništvo! — kaj želi za nagrado.

Uganke, skrivalice in drugo.

1. Vprašanje.

Kaj so bile Muze in koliko jih je bilo?

2. Toča.

Rešitve v 5. številki:

1. Golob.

Začni spodaj v levem oglu z V in S, potem zgoraj v desnem oglu z A in K, ter tako nadaljuj, pa dobiš:

Vsak golob ne prinese oljkove vejice.

2. Računska naloga.

Šestdeset let; otrok petnajst let, mladenič dvanajst, mož dvajset.

3. Sprememba.

Prereži pravokotnik, kakor ti kaže prerez, zaznamovan z debelo črto, pa bo šlo.

